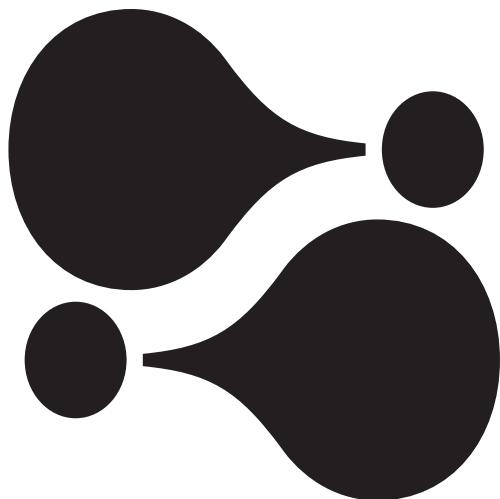

Les cultures de la selva

Un matí amb
Rember Yahuarcani

Propostes per treballar a l'aula

Índex

Sobre Rember Yahuarcani	3
Activitat 1	
Què explora l'artista	5
Activitat 2	
La Mujer Arco Iris	6
Activitat 3	
El territorio de los abuelos	8
Activitat 4	
Desmuntant falses concepcions	11
Bibliografia	14

Dossier elaborat per Abel Capdevila amb el suport de l'equip del CCCB.
Els continguts d'aquest dossier es poden reproduir lliurement
amb finalitats educatives, citant la font original.
CC BY-NC-ND 4.0 DEED

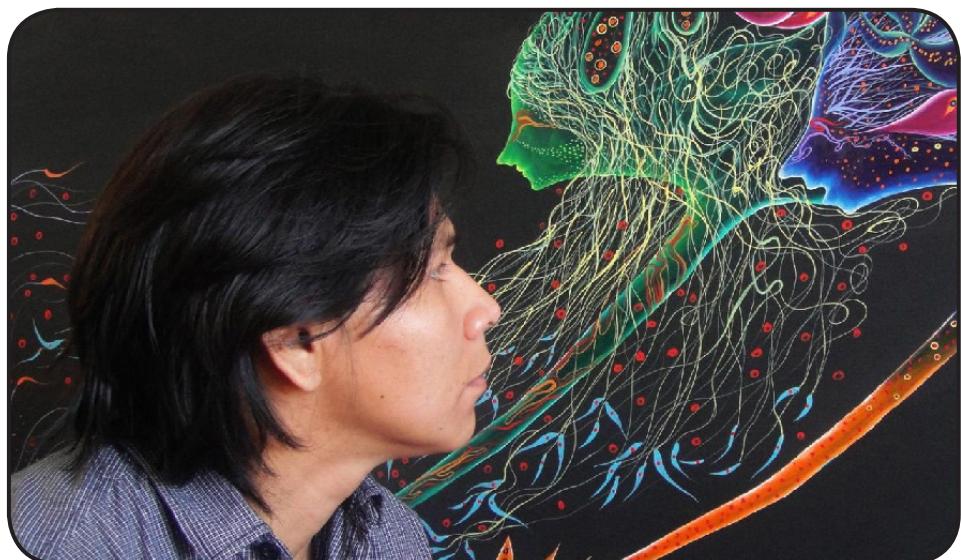

Sobre Rember Yahuarcani

Nascut a Pebas (Perú) el 1985, és un reconegut pintor, escriptor i activista del poble huitoto, originari de l'Amazònia peruana. Pertany al clan dels aimeni, conegut com el clan de l'Agró Blanc, i ha dedicat la seva carrera artística a la preservació i difusió de la cultura i els mites del seu poble. Inspirat per les històries que li explicava la seva àvia, Martha López Pinedo, Yahuarcani transforma les tradicions orals en formes visuals captivadores. Les seves pintures, sovint fetes sobre tela feta d'escorça de yanchama —una escorça amb molts usos entre els pobles indígenes—, barregen les tècniques tradicionals amb influències de l'art occidental, creant un diàleg entre el passat ancestral i la contemporaneïtat.

En la seva obra, amb figures com Buinaima —el déu creador— o Buiñaiño —la deessa de l'aigua—, Yahuarcani explora temes com la creació del món, la connexió espiritual amb la natura i la resistència cultural davant de les pressions colonials. L'artista no només vol preservar aquests mites, sinó també criticar la destrucció de la selva i els territoris indígenes causada per l'extracció de recursos naturals com el cautzú.

Rember Yahuarcani

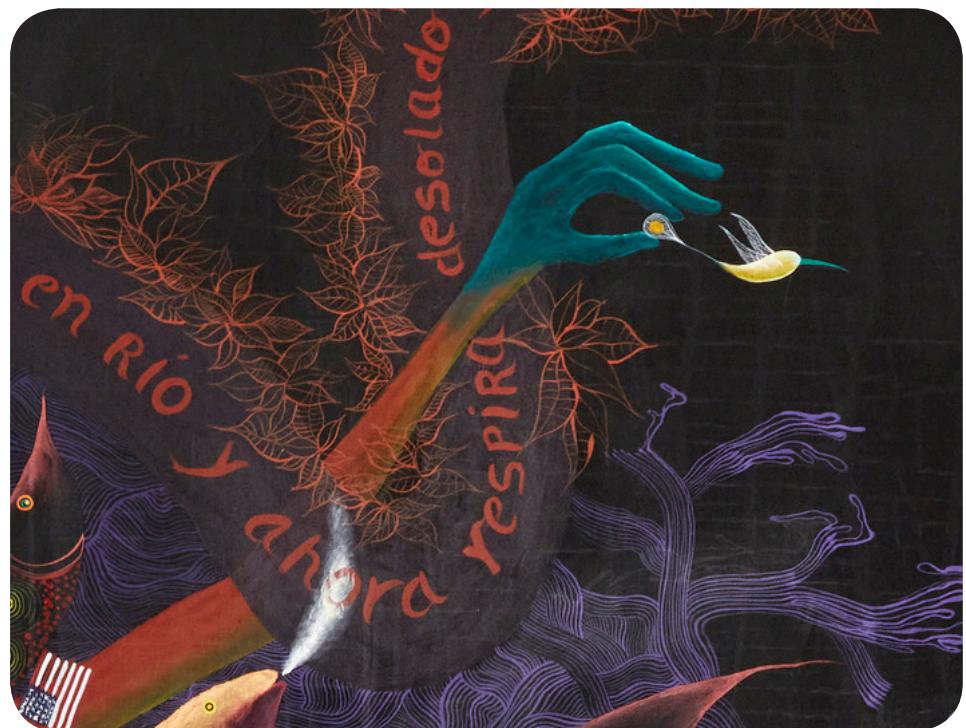

Des del 2003, Rember Yahuarcani ha exposat les seves obres internacionalment i ha rebut nombrosos premis, com el Premi Nacional de Literatura Infantil del Perú (2010). A més, ha participat en esdeveniments tan prestigiosos com la Biennal de Pequín (2019) i la Biennal de Venècia (2024)

Fragment de l'obra
El riu (2024) de
Rember Yahuarcani.

Activitat 1

Què explora l'artista

Visiona aquest [vídeo](#) sobre l'artista i les seves obres i contesta les preguntes.

Preguntes:

1. En què es basen principalment les obres de Rember Yahuarcani?
2. Com l'artista defineix el mite?
3. Per què Yahuarcani pensa que és important exposar l'art indígena contemporani?

Activitat 2

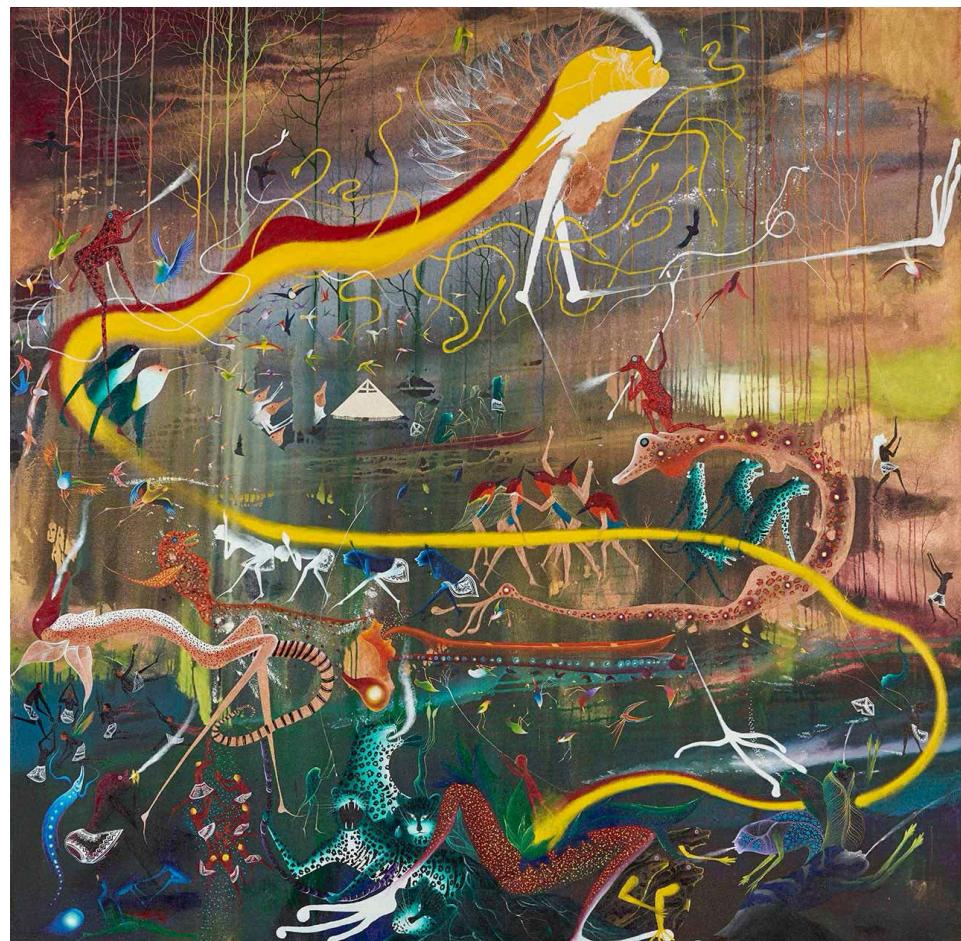
La Mujer Arco Iris

1

Poble indígena amb presència a l'Amazònia colombiana i peruana.

Els mites tenen un paper molt important a la vida de la nació huitoto,¹ en què donen resposta a les grans preguntes que han inquietat la humanitat al llarg del temps (qui som?, d'on venim?, on anem?). A partir del mite de la Mujer Arco Iris, Rember Yahuarcani ha creat una obra d'art carregada de colors i moviment.

A continuació, llegeix el mite i observa la pintura de Rember Yahuarcani. Després, contesta les preguntes.

Rember Yahuarcani,
*Los primeros humanos
conquistan a la
Mujer Arco Iris, la
acomodan para que
el cielo no caiga
a la tierra* (2023).
Extret de <https://www.sanildefonso.org.mx/expos/kixpatla/alteridades-22-remember-yahuarcani.html>

2
Projecte «Kixpatla, cambiar de vista, cambiar de rostro. Arte y cosmopolítica» (2017), <https://www.sanildefonso.org.mx/expos/kixpatla/alteridades-22-remember-yahuarcani.html>.

Mite

«En los inicios del mundo, la tierra y el cielo estaban unidos. Para poder separarlos, el Creador llamó a la Mujer Arco Iris. Ella vivía al borde del mundo, pero rechazó ayudar al Creador. Muy enojado por aquel desaire, el Creador llamó a su mejor guerrero y le encomendó la difícil tarea de traer a la Mujer Arco Iris a la tierra. Para lograr tal tarea, el guerrero transformó su corazón en un fruto y se lo obsequió. La Mujer Arco Iris, al probar el fruto, se quedó profundamente dormida. Cuando despertó, su cuerpo se extendía por todo el cielo, sosteniéndolo.»²

Preguntes:

1. Quin element de la natura apareix al centre de la pintura?
2. La Mujer Arco Iris té característiques humanes o està transformada en una altra cosa?
3. Quins altres elements naturals, a part de l'arc iris, pots identificar?
4. Quines sensacions et transmet l'obra?

Activitat 3

El territorio de los abuelos

2

Jorge Rojas, «Rember Yahuarcani: "Mis cuadros recrean ese primer momento del génesis uitoto"», El Comercio Perú, 8 d'octubre de 2021. <https://elcomercio.pe/luces/remember-yahuarcani-mis-cuadros-recrean-ese-primer-momento-del-genesis-uitoto-entrevista-exposicion-remember-y-jitoma-britanico-miraflores-noticia/>

La pintura de Rember Yahuarcani *El territorio de los abuelos* és una obra que reflexiona sobre la connexió espiritual amb la terra dels avantpassats del poble huitoto. Yahuarcani evoca els mites i les històries transmesos pels seus ancestres, subratllant la importància de mantenir viva la memòria cultural enfront de la destrucció i explotació dels territoris dels pobles indígenes.

Observa l'obra i llegeix el següent fragment d'una entrevista a Rember Yahuarcani feta per Jorge Paredes Laos.³ A continuació, contesta les preguntes.

Rember Yahuarcani,
El territorio de los abuelos (2017).
Extret de <https://elcomercio.pe/luces/remember-yahuarcani-mis-cuadros-recrean-ese-primer-momento-del-genesis-uitoto-entrevista-exposicion-remember-y-jitoma-britanico-miraflores-noticia/>

---

⁴
Localitat del nord
del Perú, a la regió
de Loreto.

Entrevista

P. El año pasado, por la pandemia, pasaste una larga temporada en Pebas.⁴ ¿Cuánto de esa experiencia se ha reflejado en tu obra? ¿Hay alguna correspondencia?

R. Claro que sí, hay un cuadro importantísimo que he estado trabajando y que se llama *El territorio de los abuelos*. Es un cuadro que no está ambientado en un terreno físico, natural; es decir, no es paisajista. Pero se llama así porque es la construcción espiritual del territorio, un lugar invisible. Sin embargo, al mismo tiempo uso esta palabra porque connota un espacio geográfico determinado que le hace muchísima falta, en este momento, al mundo indígena.

P. Un territorio que está siendo amenazado por el cambio climático, la depredación de recursos. En ese aspecto tú eres también un activista. ¿De qué manera eso aparece en tu obra?

R. Hay escenas o imágenes en las que sutilmente aparece esta visión mucho más activista. En *El territorio de los abuelos* hay un personaje que está con la bandera peruana y que está degollando a un dios huitoto; de esta manera trato de sugerir lo que el Estado peruano ha venido haciendo: un asesinato cultural y físico del mundo indígena. Tampoco busco que mi obra sea una denuncia explícita de las atrocidades que están pasando en la Amazonía, pero sí se puede hacer una lectura sutil de este tipo.

—

Preguntes:

1. Quina és la intenció de Yahuarcani en representar un déu huitoto degollat per un personatge que porta la bandera del Perú? Reflexiona sobre la crítica que fa Yahuarcani al Govern peruà.
2. Com interpreta Rember Yahuarcani la idea de «territori» a la seva obra?
3. Què creus que vol expressar Yahuarcani quan diu que el món indígena necessita un espai geogràfic que actualment no té?
4. Creus que l'art pot funcionar com una forma d'activisme?
5. Per què creus que l'artista ha utilitzat colors tan vius en aquesta pintura? Com creus que poden influir en la percepció emocional de l'espectador?

Activitat 4

Desmuntant falses concepcions

¹ Entre finals del segle xix i principis del segle xx, la demanda de cautxú per a la fabricació de pneumàtics i altres productes va créixer molt. Això va provocar una explotació intensa de les riqueses naturals de l'Amazònia per part de països estrangers. Aquest període va estar marcat per abusos extrems contra les poblacions indígenes. Les comunitats locals van ser esclavitzades, forçades a treballar sota condicions inhumanes, i massacrades.

Si penses en l'Amazònia i en les persones que hi viuen, quines paraules et venen d'entrada a la ment? Anota'n tres a continuació:

Tothom ha sentit a parlar alguna vegada de l'Amazònia. Tanmateix, no tothom en coneix la història. Aquesta distància intel·lectual i geogràfica ha afavorit la proliferació de formes de menysteniment, com ara l'abús i el paternalisme.

Ja a l'època precolombina —és a dir, abans de l'arribada de Cristòfor Colom a Amèrica—, les comunitats indígenes de l'Amazònia peruana van patir invasions d'altres ètnies, com els inques. Al segle xvi van ser sotmeses pels espanyols, i cap a finals del segle xix diversos pobles indígenes van ser esclavitzats i exterminats a causa de la febre del cautxú.¹ A inicis dels anys noranta del segle xx, el grup armat Sendero Luminoso va assassinar milers de persones de l'ètnia asháninka. A mitjans de l'any 2009, el Govern peruà va ordenar el desallotjament d'aproximadament 5000 persones indígenes, a les quals va qualificar de «ciutadans de segona classe». L'oposició d'algunes persones a aquest desallotjament va deixar més de 30 morts i 200 ferits. Durant l'última dècada, l'explotació de petroli i el tràfic il·legal d'or, fusta i cocaïna han provocat l'assassinat de líders indígenes i el desplaçament forçat de comunitats.²

² Lucho Pacora, «Visiones de un surrealista amazónico», Coolt, 24 de gener de 2022. https://www.coolt.com/artes/remember-yahuarcahi-visions-surrealista-amazonico_356_102.html

Tenint en compte aquesta informació, llegeix la següent conversa entre Rember Yahuarcani i Lucho Pacora i contesta les preguntes.

—

Entrevista

P. Perú es un país multicultural donde conviven diversas naciones étnicas cuyo Estado jamás logró unificar y reconocer desde la diversidad. A diferencia del mundo andino colonizado por los españoles, el mundo amazónico fue colonizado por los peruanos. A lo largo de los últimos cien años, el indígena ha sido exotizado y catalogado como **salvaje, errante e incivilizado**, conceptos bajo los cuales se siguen justificando una serie de crímenes y atropellos. Recién a mediados de los años cuarenta del siglo pasado, el indígena fue incorporado dentro del Estado y, a partir de allí, comenzaron a llegar los primeros científicos sociales (antropólogos, sociólogos, etnógrafos, etc.), que no hicieron más que convertirlos en piezas de estudio. Varias décadas después, en 2005, esa visión comenzó a cambiar no por iniciativa de los académicos, sino porque hubo un reclamo del mundo amazónico a no ser tratados de esa manera. En esta misión, el arte se ha convertido en su principal vehículo de difusión y denuncia.

R. Las artes han permitido posicionar la voz de los indígenas en el Perú, la región y el mundo. Pienso que la academia no ha hecho lo suficiente para que el indígena sea considerado como un ciudadano, por eso busqué alejarme de ese entorno: me interesa mucho más ver qué provoca mi obra en un poeta, un escritor o un psicólogo. En febrero de 2021 hice una denuncia con respecto a la exposición del proyecto Bicentenario y un aspecto que observamos con otros artistas amazónicos es que el indígena es chévere, es buena persona, es alegre y racional hasta el momento en que protesta, que cuestiona, que pide informes; en ese momento, el indígena se vuelve un **irracional, un igualado, un salvaje**. Se continúa viendo al artista indígena desde una visión de sometimiento. Yo no puedo hacer eso, no puedo quedarme callado porque soy un artista que, a diferencia del artista urbano, que es más individualista, pertenezco a un colectivo, poseo los valores de

mi comunidad, de mis ancestros. Esta responsabilidad hace que yo tome posición y realice acciones que pueden incluso poner en riesgo mi propia carrera. Pienso que todos deberíamos tener esta posición, seamos o no indígenas, porque son esas injusticias las que nos mantienen en un país de desigualdades.

—

Preguntes:

- 1.** Quines concepcions errònies sobre els pobles indígenes es continuen perpetuant, segons Yahuarcani? Com afecta això la manera com són tractats?
- 2.** Com creus que el procés de convertir les persones indígenes en «peces d'estudi» per part dels científics socials contribueix a deshumanitzar-les?
- 3.** Segons l'entrevista, com canvia la percepció de les persones indígenes quan protesten o qüestionen les autoritats?
- 4.** Creus que el concepte dels «salvatges» s'ha fet servir per justificar l'explotació colonial de l'Amazònia i l'assassinat dels pobles que hi viuen? Consideres que l'art pot servir per canviar aquestes concepcions?

Bibliografia

- Alvarado, Gerson. «Rember Yahuarcani reinterpreta los mitos Uitotos». *Del Amazonas*, 15 de març de 2022.
<https://delamazonas.com/artistas/remember-yahuarcani/>
- Anturion Gallery. «Rember Yahuarcani». <https://anturiongallery.com/remember-yahuarcani/>
- Borea, Giuliana. «Construyendo el lugar, construyendo el mundo. Tres artistas indígenas amazónicos». Art Exchange, Essex University.
https://repository.essex.ac.uk/31468/2/2021%20_Construyendo%20el%20lugar_catalogue_Spanish.pdf
- «Kixpatla, cambiar de vista, cambiar de rostro. Arte y cosmopolítica» (2017).
<https://www.sanildefonso.org.mx/expos/kixpatla/alteridades-22-remember-yahuarcani.html>
- La Biennale di Venezia. «Rember Yahuarcani». <https://www.labienale.org/en/art/2024/nucleo-contemporaneo/remember-yahuarcani>
- Pacora, Lucho. «Visiones de un surrealista amazónico». *Coolt*, 24 de gener de 2022.
https://www.coolt.com/artes/remember-yahuarcani-visiones-surrealista-amazonico_356_102.html
- Ramirez, Manuel. «Rember Yahuarcani, el artista visual peruano que busca reivindicar el arte indígena». *Forbes Perú*, 25 de noviembre de 2022.
<https://forbes.pe/forbes-life/2022-11-25/remember-yahuarcani-el-artista-visual-peruano-que-busca-reivindicar-el-arte-indigena>
- Roca, David. «Queremos romper con esquemas eurocéntricos y con estéticas que nos han gobernado durante mucho tiempo». *Ctxt.es*, 19 d'abril de 2023.
<https://ctxt.es/es/20230401/Politica/42710/David-Roca-Basadre-entrevista-Remember-Yahuarcani-amazonas-indigena.htm>

- Rojas, Jorge. «Rember Yahuarcani: "Mis cuadros recrean ese primer momento del génesis uitoto»». *El Comercio Perú*, 8 d'octubre de 2021.
<https://elcomercio.pe/luces/remember-yahuarcani-mis-cuadros-recrean-ese-primer-momento-del-genesis-uitoto-entrevista-exposicion-remember-y-jitoma-britanico-miraflores-noticia/>
- Venice Biennale 2024. «Rember Yahuarcani». *Universes in Universe*.
<https://universes.art/en/venice-biennale/2024/foreigners-everywhere-tour-6/remember-yahuarcani>

